

SPIS TREŚCI

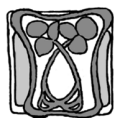

WSTĘP.....	7
POCZĄTKI SZTUKI SECESYJNEJ, JEJ CECHY CHARAKTERYSTYCZNE I ZWIĄZKI Z EPOKĄ	11
Nazwy stylu.....	11
Rozwój nowej sztuki	12
Narodziny secesji	13
Pięć cech charakterystycznych.....	14
Wiedeńska odmiana secesji	17
Stosunek twórców młodopolskich do secesji.....	18
Wobec modernizmu	20
ARCHITEKTURA TEODORA TALOWSKIEGO, PREKURSORA I INDYWIDUALNEGO TWÓRCY Z POGRANICZA SECESJI	22
Indywidualność architekta	22
Życie Teodora Talowskiego	23
Kilka wybranych budynków.....	23
Teodor Talowski a Antonio Gaudi i Charles Mackintosh	25
Cechy wyróżniające architekturę Teodora Talowskiego.....	27
POCZĄTKI ARCHITEKTURY SECESYJNEJ W GALICJI I JEJ NAJWYBITNIEJSI TWÓRCY KRAKOWSCY.....	28
Sytuacja Krakowa w dobie autonomii galicyjskiej	28
Pierwsze obiekty secesyjne na terenie Galicji	30
Architektura Sławomira Odrzywolskiego	31
Tadeusz Stryjeński i Franciszek Mączyński	33
Władysław Kaczmarski	35
Architektura wnętrz Stanisława Wyspiańskiego.....	36

SPIS TREŚCI

GŁÓWNE NURTY LWOWSKIEJ ARCHITEKTURY SECESYJNEJ	39
Twórcy protosecesyjnych obiektów na terenie Lwowa	40
„Biuro Projektów J. Lewińskiego”	40
Czołowe dzieła Tadeusza Obmińskiego	42
Alfred Zachariewicz i lwowski dworzec kolei żelaznych	44
Inni lwowscy architekci hołdujący secesji	46
ARCHITEKTURA STANDARDOWA W KRAKOWIE ORAZ W POZOSTAŁYCH MIASTACH GALICJI.	48
Galicja na przełomie wieków	48
Początki architektury secesyjnej w Galicji Zachodniej	49
Rozmieszczenie budownictwa secesyjnego w Galicji Zachodniej	50
Najciekawsze obiekty secesyjne w poszczególnych miastach	51
Cechy charakterystyczne galicyjskiej secesji	64
DEKORACJA SECESYJNA	67
Dekoracja roślinna	68
Dekoracja animalistyczna	71
Motywy narodowe i ich cechy	72
Inne motywy dekoracyjne	74
ZAKOŃCZENIE	76
Kompozycja fasady	76
Asymetria i symetria	76
Granice stylowe.	77
Bryła	79
Chronologia.	80
Tendencje dekoracyjne	81
Rozmieszczenie architektury secesyjnej w miastach	81
Wpływy i inspiracje	82
Ośrodki oddziałujące na secesję galicyjską	83
KATALOG NAJWAŻNIEJSZYCH OBIEKTÓW W GALICJI ZACHODNIEJ.	85
LITERATURA	101
INDEKS OSÓB.	103

WSTĘP

Prace nad niniejszą książką rozpoczął w roku 1996 mój ojciec, profesor Maciej Gutowski, przerwała je jego śmierć dwa lata później. Zgodnie z życzeniem ojca podjąłem się doprowadzenia ich do końca. Profesor Maciej Gutowski stworzył koncepcję całości książki i przeprowadził kwerendę w większości miast zachodniej Galicji — z wyłączeniem Krakowa i częściowo Przemyśla. Niestety, nie zdążył przygotować żadnych partii tekstu, pozostawiając jedynie ogólne wskazówki dotyczące podziału całości. Tak więc przypadło mi w udziale opracowanie materiału. Nie wiem, w jakim stopniu udało mi się zbliżyć do wizji galicyjskiej secesji, jaką miał mój ojciec, z pewnością zabrakło wielu jego cennych uwag i spostrzeżeń. W miarę możliwości i umiejętności próbowałem kierować się jego widzeniem, chociaż na pewno w sposób daleki od doskonałości. Zrezygnowałem też z przypisów, podając w tekście jedynie autorów i tytuły dzieł cytowanych, a do Katalogu dołączając *Literaturę*. Jak książka ta miała wyglądać, przybliżyć mogą dość obszerne fragmenty artykułu Macieja Gutowskiego *Małopolskie wille secesyjne*, zamieszczonego na łamach „Rezydencji”. Na moje widzenie architektury secesyjnej istotny wpływ miały wykład i seminarium profesora Andrzeja K. Olszewskiego, któremu w tym miejscu serdecznie dziękuję za ważne uwagi. Słowa podziękowania winien jestem także profesorowi Andrzejowi Basiście, którego wskazówki bardzo pomogły mi w pracy. Nie sposób też pominąć wkładu, jaki w tę książkę włożyła Magdalena Hniedziewicz-Gutowska, najpierw aktywnie współuczestnicząc w wyjazdach inwentaryzacyjnych, potem zaś, służąc mi licznymi radami, stała się po części trzecią autorką tej książki. Podziękowania należą się także profesorowi Zbigniewowi Bani oraz Jarosławowi Zielińskiemu, pracownikom licznych instytucji dokumentujących sztukę galicyjską, a wreszcie mieszkańcom Galicji za niejednokrotnie okazywaną mi życzliwość, bez której książka ta nie mogłaby powstać. Na koniec chciałbym podziękować Magdalenie Latawiec za jej cierpliwość i wartościowe uwagi.

WSTĘP

Mimo trwającej już blisko czterdzieści lat mody na secesję i mimo że na jej temat napisano setki książek i tysiące artykułów badania architektury secesyjnej w Polsce nie wyszły poza fazę wstępną. Jest to tym dziwniejsze, że jedno z pierwszych opracowań secesji polskiej pojawiło się już w 1963 roku. Napisana przez Tadeusza Dobrowolskiego *Sztuka Młodej Polski* objęła jednak, zgodnie z zainteresowaniami autora, głównie malarstwo, architekturę traktując marginalnie i nie wychodząc poza nieliczne przykłady z wielkich ośrodków, głównie z obszaru Galicji. Dla analizy secesji światowej duże znaczenie miała książka Mieczysława Wallisa *Secesja*, wydana jeszcze w 1967 roku. Wallis w tym doskonałym, pionierskim opracowaniu tylko w niewielkim stopniu nawiązał, co rozumiał, do architektury polskiej, wymieniając zaledwie kilkanaście przykładów obiektów powstałych w kraju, i to jedynie w wielkich miastach: Łodzi, Poznaniu i Warszawie. Można się jednak było spodziewać, że po tych pracach powstaną u nas następne. Tak się jednak, zwłaszcza gdy mamy na uwadze architekturę, nie stało. Właściwie dopiero ostatnie lata przyniosły pierwsze monograficzne opracowania architektury secesyjnej. Przede wszystkim wymienić tu trzeba dobrą, aczkolwiek traktującą zjawisko secesji bardzo szeroko, książkę Jurija Biriułowa *Secesja we Lwowie*. Poświęcono w niej sporo miejsca architekturze secesyjnej. Niestety, autor nie oddziela obiektów secesyjnych od wczesnomodernistycznych, a także od architektury powstającej z inspiracji ludowych. Poprzedziła ją praca Igora Żuka *Architekci secesyjnego Lwowa*, zamieszczona w książce *Architektura XIX i początku XX wieku*. W roku 1999 ukazały się dwie książki traktujące o architekturze secesji. Pierwsza z nich, *Secesja w Łodzi*, jest raczej katalogiem najważniejszych obiektów, bez próby syntezy i szerszego omówienia zjawiska. Druga, *Secesja w architekturze Warszawy*, autorstwa Anny Szkurlat, stawia sobie za zadanie pełne omówienie warszawskiej architektury secesyjnej i stanowić może punkt wyjścia do dalszych rozważań nad warszawską secesją. Wspomnieć można też o pracach magisterskich powstałych na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie: Lucyny Gac, *Architektura secesyjna w miastach województwa gorzowskiego*, z 1997 roku i Bartłomieja Gutowskiego, *Architektura secesyjna Przemyśla*, z 2001 roku, która została opublikowana pt. *Architektura secesyjna w ck mieście Przemyślu*.

Najważniejsze prace, w których została omówiona architektura dużych ośrodków, obejmowały znacznie dłuższy okres niż samą secesję. Ewa Chojecka zanalizowała architekturę Bielska z lat 1855–1939. Jan Skuratowicz zajął się architekturą Poznania w latach 1890–1918. Modernizm na terenie Wrocławia omówił starannie Ernest Niemczyk, opracowując jeden z rozdziałów książki *Z dziejów sztuki śląskiej*.

Niezbyt liczne są opracowania, w których architektura secesyjna w Małopolsce znalazła swoje miejsce. Nieco uwag na temat niektórych przykładów architektury

WSTĘP

secesyjnej z tego obszaru dali Tadeusz Chrzanowski i Marian Kornecki w monografii *Sztuka ziemi krakowskiej*. O architekturze secesyjnej Nowego Sącza, a zwłaszcza o jego architektach, istotne informacje, oparte na pogłębionych studiach źródłowych, możemy znaleźć w tekście Zbigniewa Beiersdorfa i Bogusława Krasnowolskiego, zamieszczonym w *Dziejach miasta Starego Sącza*. W odniesieniu do architektury secesyjnej Tarnowa powstał oparty na źródłach spis obiektów secesyjnych, dodany do katalogu wystawy rzemiosła secesyjnego, zorganizowanej w Muzeum Okręgowym w Tarnowie w roku 1987, opracowany przez Andrzeja Leo. Tylko w pewnym stopniu zwrócili uwagę na secesyjny charakter twórczości omawianych przez siebie wybitnych krakowskich architektów: Zbigniew Beiersdorf — opisując działalność Teodora Talowskiego w zbiorowej pozycji *Sztuka około 1900* i Hanna Górską — pisząc o architekturze Sławomira Odrzywołskiego w artykule zamieszczonym w Tece Komisji Urbanistyki i Architektury z 1982 roku. Pewne informacje o krakowskiej secesji znajdujemy także w książce *Sztuka około 1900 w Europie Środkowej*, zwłaszcza w artykule Jacka Purchli. Secesja przemyska doczekała się opracowania we wspomnianej wcześniej pracy magisterskiej. Katalogi zabytków sztuki w Polsce, dotyczące tych terenów, pisane stosunkowo wcześniej, obiektów secesyjnych na ogół nie obejmowały. Stąd wszystkie budynki, które zostały dotychczas rozpoznane i wymienione, stanowią znacznie mniej niż połowę całego stanu. Przeprowadzona przez Macieja Gutowskiego w roku 1997 i uzupełniona przez Bartłomieja Gutowskiego w latach 1999–2000 kwerenda w terenie pozwoliła odnaleźć i opisać 190 obiektów zachowanych na terenach Galicji Zachodniej. Nie jest to stan pełny, bo poszukiwania wymagają jeszcze uzupełnień. Można być jednak przekonany, że jeśli traktować kwalifikacje dość rygorystycznie, z pominięciem obiektów jedynie luźno z secesją powiązanych, bardziej przez czas powstania niż świadomy zamiar stosowania stylu, całość zachowanego materiału zabytkowego winna zawrzeć się w liczbie ponad 200 istniejących budynków secesyjnych w Małopolsce — przy czym pominięto tu obiekty należące do tzw. stylu zakopiańskiego. Nie negując bowiem pewnych związków stylu „witkiewiczowskiego” z secesją, mam je za zjawisko odrębne, podobnie jak twórczość Teodora Talowskiego, który, choć przy omawianiu secesji pominięty zostać nie może, to jednak wyłamuje się z jej ram stylowych.

Książka została wzbogacona o *Katalog najważniejszych obiektów w Galicji Zachodniej*, znajdujących się obecnie w granicach Polski (przeprowadzenie pełnej inwentaryzacji na terenie Galicji Wschodniej uniemożliwiła strona ukraińska) oraz o materiał ikonograficzny prezentujący gros owych budynków, jak również antycypującą formy secesji architekturę Teodora Talowskiego, którego twórczość została omówiona w rozdziale osobnym, a której *Katalog...* nie obejmuje. W wypadku niektórych prezentowanych obiektów zostało podane ich pierwotne przeznaczenie, ponieważ pod takim zapisem funkcjonują one w literaturze.

WSTĘP

Oddając tę książkę, mam świadomość, iż stanowi ona jedynie punkt wyjścia do badań szczegółowych, nie jest natomiast pełną monografią architektury secesyjnej w tym rejonie. Konieczne wydają się tu przede wszystkim prace nad architekturą secesyjną poszczególnych miast Galicji, w tym szerokie wykorzystanie materiałów archiwalnych, które dla tych terenów zachowały się stosunkowo dobrze. W opracowaniu niniejszej pozycji materiał archiwalny wykorzystano jedynie wybiórczo, dokładne jego przebadanie pozostawiając badaczom poszczególnych obiektów. Mam nadzieję, że po przeprowadzeniu dokładnej analizy secesji w poszczególnych miastach powstanie pełna monografia architektury secesyjnej, przynajmniej w odniesieniu do zachodniej Galicji.